

IN MEMORIAM

János Mihály Bak
(Budimpešta, 25. travnja 1929. – Budimpešta, 18. lipnja 2020.),
medievist, sveučilišni profesor, disident

Kad bi se samo ovlaš pogledalo mjesto rođenja i smrti prof. emer. Jánosa M. Baka, moglo bi se zaključiti da je Budimpešta bila sredina u kojoj se čitav život kretao i znanstveno djelovao. Premda je tijekom dugoga razdoblja njegova života u fizičkom smislu to bilo zaista daleko od istine, može se bez ikakvih ograda konstatirati da mu je životni duhovni, intelektualni, odnosno znanstveni milje uistinu i bio rodni mu grad i Mađarska, koju je nosio u srcu gdje god je kao disident, znanstvenik, sveučilišni nastavnik i otac razdvojene obitelji boravio...

Rođen u imućnoj i uglednoj židovskoj obitelji, János M. Bak odmalena je pored materinje mađarskog usvojio i njemački jezik te se, dočekavši Drugi svjetski rat nakon sloma režima Miklósa Horthyja (15. listopada 1944.), kao petnaestogodišnjak uz pomoć školskih prijatelja i njihovih obitelji skrivajući spasio od mahovitih antisemitskih progona pronacističke vlasti Ferenc Szálasi i njegove Partije strelastih križeva (*Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom*, NYKP). Po svršetku rata s entuzijazmom se pridružio marksističkom svjetonazoru, odslužio je trogodišnji vojni rok u Mađarskoj narodnoj armiji (*Magyar Néphadsereg*), dovršio studij, osnovao obitelj, zaposlio se kao srednjoškolski profesor i potom kao asistent na Trgovačkoj akademiji u Budimpešti. U tom se razdoblju posve razočarao sovjetskim režimom Josifa Staljina, koji je čvrsto kontrolirao Mađarsku. S oduševljenjem se stoga priključio mađarskoj revoluciji (*Az 1956-os népfelkelés Magyarországon*, počela 23. listopada 1956.), kojoj je na čelu bio politički reformist i premijer Mađarske Imre Nagy. No, Nikita Hruščov bez imalo je krzmanja poslao Sovjetsku armiju na Budimpeštu i već je 10. studenog revolucija skršena te je instalirana komunistička prosovjetska vlada na čelu s Jánosom Kádárom. U takvim je okolnostima János M. Bak bio prisiljen drugi se put sklanjati i spašavati živu glavu pred nesmiljenim progonom totalitarne vlasti. Preko noći je napustio rodni grad te se, prešavši mađarsko-austrijsku granicu, našao među 250 000 mađarskih prognanika/disidenata koji su utočište našli u zapadnoeuropskim državama. Od toga trenutka započinje njegov plodonosan znanstveno-nastavni, ali i rad na popularizaciji istraživanja ugarsko-hrvatske srednjovjekovne povijesti kakav je, nažalost, izostao među hrvatskim disidentima/emigrantima u poratnom razdoblju svjetske povijesti do pada Berlinskoga zida.

Na Sveučilištu u Göttingenu (Georg-August-Universität) pohađao je kao stipendist doktorski studij (1956. – 1960.) i pod mentorstvom prof. Percyja Ernsta Schramma, kao njegov posljednji doktorand, obranio disertaciju (*Das ungarische Königtum im späten Mittelalter*), pripremajući ju na vrhu zvonika crkve sv. Jakova, gdje se nala-

zila sobica koja se iznajmljivala studentima sa skromnim primanjima. Štoviše, da bi osigurao svoju i egzistenciju obitelji u Budimpešti te dovršio studij, zaposlio se i kao mornar-telegrafist na brodu koji je plovio između Hamburga i Chicaga. Čim je doktorirao, prihvatio je dvogodišnju britansku potporu specijalizacije na St. Antony's Collegeu Sveučilišta u Oxfordu (1960. – 1962.), potom dvije godine kao znanstvenik istraživač stipendiju Sveučilišta u Göttingenu, a od 1964. do 1968. bio je zaposlen u zvanju znanstvenoga asistenta na Sveučilištu u Marburgu (Philipps-Universität). U tom je razdoblju kao gostujući izvanredni profesor proveo dvije godine (1966. – 1968.) na Odsjeku za povijest Sveučilišta u Delawareu (University of Delaware) kraj Philadelphije u Sjedinjenim Američkim Državama. Dok je boravio u Delawareu, ponuđeno mu je mjesto izvanrednoga profesora na Odsjeku za povijest Sveučilišta u Vancouveru (University of British Columbia), koje je prihvatio te je, stekavši 1972. zvanje redovitoga profesora, na tom sveučilištu 1990. dočekaio mirovinu i zvanje *professor emeritus*. Mukotrпно, ali ustrajno napredujući u znanstveno-nastavnim zvanjima i profesiji, nije bio vrlo aktivan samo u disidentskim krugovima, nego je posvećivao mnogo pažnje i vremena praćenju dosega kolega iza željezne zavjese koji su se bavili mađarskom poviješću citirajući i prikazujući njihova djela. Štoviše, prevodio je i njihove znanstvene monografije na engleski jezik da bi svjetska medievistika bila upoznata s rezultatima rada koleg(ic)a „osuđenih” na skućene okvire izdavačkih djelatnosti u svojim izoliranim državama. Od osnutka Instituta političkih znanosti Imre Nagy (Institut Imre Nagy de sciences politiques, 1958., Bruxelles, Belgija) u egzilu je aktivno sudjelovao u njegovu radu kao član, ali i suurednik časopisa. Već je tada shvatio da biti prepoznatljiv u svijetu znači biti dostupan što širem krugu čitatelja/govornika svjetski raširenih jezika (engleskoga, njemačkoga i francuskoga). Stoga se svim silama trudio kao član svjetske zajednice emigrantskih intelektualaca od 1956. svoje novostečene suradnike, kolege i prijatelje povezati s onima koji su ostali iza njega u Mađarskoj.

Da bi postigao taj naum, počinje sustavno pisati prikaze, recenzije i osvrtе na njihova djela u prestižnim zapadnoeuropskim i američkim časopisima. Prvi takav prikaz monografija tiskanih u Budimpešti objavio je u časopisu *Ural-Altäische Jahrbücher* (sv. 32/1960.), onaj knjige Jánosa Balázsa o prvom prevoditelju Novoga zavjeta Jánosu Sylvesteru, pa slijede prikazi u *Historische Zeitschriftu* knjige Eszter Waldapfel o samostalnoj vanjskoj politici za revolucionarnih godina 1848. i 1849. (sv. 200/1965.), sinteze mađarske povijesti Ervina Pamlényija (sv. 216/1973.), studije o Korvinovoj knjižnici Csabe Csapodija (sv. 221/1975.) i zbornika radova koji je uredio Gusztáv Heckenast (sv. 227/1978.). U *Südost-Forschungenu* prikazao je knjigu Zsigmonda Pála Pacha o agrarnom razvoju i seljaštvu u ranonovovjekovnoj Ugarskoj (sv. 26/1967.) te sjajnu studiju o crkvenoj povijesti Eleméra Mályusza (sv. 33/1974.). I u časopisu *Slavic Review* objavio je dva prikaza: zbirke pisama ugarskih humanista koju je priredio Sándor V. Kovács (sv. 31/1972.) i zbornika radova koji su uredili Károly Kiss i Tamás Katona (sv. 37/1978.). U časopisu *Canadian American Slavic Studies* prikazao je četvrtu knjigu Antonija Bonfinija koju su priredili Margit i Péter Kulcsár (sv. 10/1976.) i

sintezu Ivána T. Berenda i Györgya Ránkija o povijesti Istočne i Srednje Europe u 19. i 20. stoljeću (sv. 14/1980.). Jedan je prikaz objavio i u časopisu *The International History Review*. Riječ je o monografiji Julianne Puskás o mađarskim emigracijskim tokovima u Sjedinjenim Američkim Državama između 1880. i 1914. godine (sv. 7/1985.). Najčešće je ipak prikaze objavljivao u časopisu *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*. U njemu je objavio prikaz monografije o srednjovjekovnoj umjetnosti u Budimpešti koju je napisao László Gerevich (NF 22/1974.), zatim izdanja zakonā Ugarskoga Kraljevstva koje su kritički objavili György Bónis i Vera Bácskai (NF 26/1978.) i monografije Györgya Györffyja o gospodarskom i društvenom razvoju Ugarske na razmeđu tisućljeća, točnije tijekom 11. stoljeća (NF 34/1986.). U istom je časopisu prikazao i studiju objavljenu u Pragu autora Richarda Pražáka o ugarskim sljedbenicima reformacije u Češkoj (NF 12/1965.).

Posve je jasno da je pozorno pratio i kolege koji su objavljivali svoja ostvarenja u prestižnim zapadnim nakladničkim kućama, pa je tako u časopisu *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* prikazao knjigu Béle Királyja o Ugarskoj krajem 18. stoljeća (NF 19/1971.), potom djelo Andrása Kubinyija o povijesti razvoja naselja u srednjovjekovnoj Ugarskoj (NF 23/1975.), a u *Canadian-American Slavic Studies* monografiju o sv. Stjepanu Arpadoviću Thomasa von Bogyaya (sv. 11/1977.). U istom je časopisu prikazao studiju o mađarskoj historiografiji Stevena Bele Vardyja (sv. 12/1978.), u *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* zbirku pisama Kelemena Mikesa koju je priredio Gyula Zathureczky (NF 29/1981.), u *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes* monografiju o ugarskim jedanaestostoljetnim vladarima Zoltána J. Kosztolnyika (sv. 25/1983.) te u istom časopisu dvije sinteze koje su napisali Péter Hanák i Jörg K. Hoensch o društvenim transformacijama i Mađarskoj u 19. i 20. stoljeću (sv. 29/1987.).

Odnos prema kolegama „s one strane zavjese” prof. János M. Bak konačno je okrunio prijevodima njihovih monografija i uredništvom zbornika radova u kojem su njihovi prinosi prevedeni na engleski jezik. Među prijevode kapitalnih ostvarenja mađarske i ruske historiografije spadaju svakako knjige režimski šikaniranih autora Erika Fügedija i Arona Jakovleviča Gureviča. Prvom je 1986. preveo i uredio dvije knjige, *Castle and Society in Medieval Hungary* i *Kings, Bishops, Nobles and Burghers in Medieval Hungary*, a drugom je 1988. preveo i s Paulom A. Hollingsworthom uredio knjigu *Medieval Popular Culture: Problems of Belief and Perception*. Kao urednik je pak s kolegom Béloom K. Királyem 1982. priredio tematski zbornik radova *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, u kojem su svoje priloge objavili ne samo stručnjaci za ugarsko kasno srednjovjekovlje i rano novovjekovlje razasuti po sveučilištima i institutima zapadnoga svijeta (Joseph Held, László M. Alföldi, Leslie S. Domonkos, Gustav Bayerle, Tibor Halasi-Kun, Thomas Sendrey, Linda i Marsha Frey, Peter Pastor i Peter Broucek) nego i oni sa stalnim boravištem u Mađarskoj kao što su Erik Fügedi, András Borosy, Pál Engel, Gyula Rázsó, Ferenc Szakály, András Kubinyi, Lajos Rúzsás, Ferenc Maksay, László Makkay, Katalin Péter, Géza Perjés, László Benczédi, Ágnes Várkonyi, Gusztáv Heckenast, Kálmán

Benda i Béla Köpeczi. U tom je desetljeću uspio povezati i dvojicu stručnjaka, vrsnoga latinista Amerikanca Jamesa Rossa Sweeneyja i ponajboljega pravnog povjesničara Mađara Györgya Bónisa, s kojima je priredio i 1989. objavio kritičko izdanje s prijevodom na engleski jezik prvoga sveska zakona kraljeva kuće Arpadovića – *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary, 1000-1301 (Vol. 1)* – projekt koji će nastaviti i dovršiti nakon povratka u Budimpeštu.

Pored toga kruga znanstvenika on je boravkom u Kanadi i ponajprije rezultatima svojega rada stekao širok krug zapadnoeuropskih i američkih suradnika, što se ponajbolje vidi u zborniku *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual* (1990.), čiji je bio glavni i odgovorni urednik. U tom su vrlo citiranom zborniku svoje priloge objavili Lawrence Bryant, Ralph E. Giesey, Anne D. Hedeman i Richard C. McCoy iz Sjedinjenih Američkih Država, Jean-Claude Bonne i Jacques Le Goff iz Francuske, Reinhard Elze, Erich Hoffmann i Bernhard Schimmelpfenning iz Njemačke, Janet L. Nelson i David J. Sturdy iz Velike Britanije, Aleksander Gieysztor iz Poljske, Andrew Hughes iz Kanade i Elisabeth Vestergaard iz Danske. Nešto ranije (1987.), surađujući s Heinzom Quirinom i Paulom Hollingsworthom, objavio je prvi priručnik namijenjen studentima o srednjovjekovnim pripovjednim izvorima – *Medieval Narrative Sources. A Chronological Guide (with a List of Major Letter Collections)* – djelo koje je iste godine objavljeno i na njemačkom jeziku, a poslije u tri navrata prerađivano i proširivano s novim suradnicima.

Nebrojeni su članci, prilozi, leksikografske natuknice i enciklopedijski tekstovi nastali i objavljeni za njegova života u egzilu. U tom je razdoblju objavio i samostalnu, do 1990. ujedno najvažniju, monografiju naslova *Königtum und Stände in Ungarn im 14.-16. Jahrhundert* (1973.), inicirao srednjovjekovna istraživanja Istočne i Srednje Europe na međunarodnoj razini te znanstvenu udrugu *Majestas*, koja je djelovala dvadesetak godina ponajviše zahvaljujući njegovu smislu za umrežavanje brojnih znanstvenika, njegovu neodoljivu šarmu te organizaciji radionica i konferencija s temama o srednjovjekovnim dinastijama, vlasti i vladavini, nakon kojih bi se objavljivali zbornici radova pod imenom te udruge. Njegove su dakle organizacijske sposobnosti vezane za projektne, znanstvene, nastavne, stručne i znanstvenopopularizacijske djelatnosti bile gotovo nepojmljive. No, unatoč takvoj posvećenosti radu u struci, uvijek je pronalazio vremena za obitelj.

Nije volio govoriti o svojoj ljubavi prema Mađarskoj. Lakonski bi u neformalnim razgovorima konstatirao da se „... nijedan Mađar ne može osjećati sretno daleko od Mađarske”, pa tako ni on. No potreba da bude sa svojim nije se ogledala samo u kontaktima s kolegama u Mađarskoj na znanstvenoj osnovi nego i u pomno planiranim i u tajnovitosti ostvarivanim susretima s obitelji tijekom ljetnih mjeseci u hrvatskim, ponajviše dalmatinskim i njemu omiljenim kvarnerskim, turističkim središtima. Gotovo su mi se nestvarnim činila njegova iskustva i zgode koje je proživljavao kao kanadski državljani tijekom putovanja preko Atlantika, Francuske i Italije, koristeći razna prijevozna sredstva da bi neupadljivo prešao granicu bivše Jugoslavije te na Jadranu proveo nekoliko tjedana s obitelji, koja zbog njegova statusa „neprijatelja naroda”

nije smjela odlaziti u inozemstvo osim u zemlje komunističkoga bloka. Nestankom željezne zavjese i svršetkom Domovinskoga rata s užitkom je u nadolazećim godinama, rasterećen ikakvih bojazni, koristio svaku priliku da posjeti ne samo mjesta hrvatske obale u koja je do tada dolazio nego i ona kontinentalne Hrvatske, koja nije poznao...

U 61. godini života u Mađarskoj mu je napokon odano priznanje, koje je istodobno značilo dobrodošlicu i poziv da se vrati u rodni grad. Naime, nakon prvih demokratskih izbora izabrani predsjednik Republike Mađarske *Árpád Göncz*, čim je preuzeo vlast, uručio mu je 1990. memorijalnu medalju *Imre Nagy (Nagy Imre emlékérem)*, a istoimenim ga je ordenom odlikovala i mađarska vlada 2010. godine. Priznanje koje mu je time odano dodatno ga je ohrabrilo da realizira ideju osnivanja međunarodnoga središta za proučavanje/studije povijesti zemalja Srednje Europe bez obzira na blokovske podjele. Krenuo je dakle u novu životnu avanturu – izgradnju Odjela za srednjovjekovne studije na novoosnovanom Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti (Department of Medieval Studies, Central European University, Budapest). Bio sam polaznikom drugoga naraštaja MA programa toga odjela i svjedočio nevjerojatnoj energiji i, blago je reći, začudnoj strasti s kojom je prof. János M. Bak zahvaljujući iskustvu stečenom u Njemačkoj, Engleskoj, Americi i Kanadi i krugu suradnika iz tih država pristupio i u nepune dvije akademske godine ostvario akreditaciju izvedbe doktorskoga (*PhD*) studija na tom odjelu. Svi su profesori i predavači s kojima se okružio, ali i svi studenti polaznici doktorskoga eksperimentalnog programa, kao i polaznici magistarskoga studija, te akademske godine 1994./1995. s entuzijazmom pratili njegove smjernice i gotovo do iznemoglosti odrađivali povjerene im zadatke, podnoseći nazočnost i pitanja međunarodnih povjerenstava koja su pratila naš rad. Nismo zapravo ni bili svjesni da je ono što se događalo u njegovoj režiji bilo presedanom u akademskom životu svjetske znanstveno-nastavne zajednice. Tom su postignuću obol dali i polaznici prvoga i drugoga naraštaja magistarskoga programa iz Hrvatske (Stanko Andrić, Ksenija Brigljević, Borislav Grgin, Damir Karbić, Zoran Ladić te Ivan Jurković i Irena Benyovsky). Tijekom te godine svi odreda upoznali su narav i karakter prof. Jánosa Baka. Bio je poletan, vedar, spreman na šalu, ali i ne-skriveno naglašeno stvaralački i radno nervozan, eksplozivan i strahovito mrzovoljan ako bi primijetio da se narušava akademska čestitost i solidarnost, što je osobito kod pojedinih kolega izazivalo strah i nevjericu. No onkraj te eksplozivne kulise bio je *čovjek očinskoga* autoriteta koji je cijenio rad i odavao dužno poštovanje te nudio prijateljstvo svakome tko bi temeljito odradio posao zbog kojega je i bio prihvaćen u skupinu profesora ili polaznika studija. Svjedočio sam svim tim njegovim „ispadima” bez nelagode jer sam poput većine spomenutih koleg(ic)a iz Hrvatske već imao iskustvo s profesorom slična karaktera – pok. red. prof. Ivanom Kapušem...

Njegova profesorska i mentorska posvećenost studentima u suglasju sa sumentorima (mahom svjetski priznatim stručnjacima koje je on predlagao i pozivao) na kraju je rezultirala uspješno obranjenim magistarskim radovima i disertacijama. Moji su, primjerice, vanjski ocjenjivači i sumentori prof. Jánosa Baka bili James Ross Sweeney,

Pál Engel, Paul Freedman, István György Tóth, Patrick J. Geary i Emil Heršak. Suradnja ne samo sa spomenutima nego i sa znanstvenicima koji su držali redovna i gostujuća predavanja poput Susan Reynolds, Gerharda Jaritza, Gábora Klaniczaya, Janet L. Nelson, Felicitas Schmieder, Józsefa Laszlovszok, Henrika i Marianne Birnbaum i mnogih koji su već ili će biti spomenuti u ovom tekstu otvarala je njegovim studentima sasvim nova istraživačka obzorja, mogućnosti uključivanja u projekte i prezentaciju vlastitoga rada.

Brinući se i dalje o udruzi *Majestas*, nastavio je sa započetim, ali je istovremeno pokretao nove projekte objavljivanja izvora. Tako je dijelom sa starim, dijelom s novim suradnicima dovršio objavljivanje serije *The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary / Decreta Regni Mediaevalis Hungariae* (2. svezak 1992. u suradnji s Pálom Engalom, Jamesom Rossom Sweeneyem i Paulom B. Harveyem; 3. svezak 1996. s Lesliejem S. Domonkosom, Paulom B. Harveyem i Kathleen E. Garay; 4. i 5. svezak 2002. i 2005. s Péterom Banyóm i Martynom Radyjem). Ne treba posebno isticati od kakve je važnosti ta peterosveščana serija zakona ugarsko-hrvatskih vladara pisanih na latinskom i prevedenih na engleski jezik za proučavanje i hrvatske pravne povijesti. Još dok je radio na toj seriji, potaknuo je projekt objavljivanja pripovjednih srednjovjekovnih izvora Srednje Europe. Prijedlog su spremno prihvatili Urszula Borkowska, Giles Constable i Gábor Klaniczay, koji su s njim bili urednicima serije pod imenom *Central European Medieval Texts*. Već je prvi svezak među europskim i američkim medievistima pobudio interes za suradnju. Do ove je godine objavljeno deset svezaka serije, među kojima se osobito ističu djela *Gesta Hungarorum* Šimuna de Keze (sv. 1, ur. i prev. László Veszprémy i Frank Schaer, 1999.) i Anonima kralja Bele (sv. 5, ur. i prev. Martyn C. Rady and László Veszprémy, 2010.), *Legenda Vetus* (sv. 8, ur. i prev. Ildikó Csepregi, Gábor Klaniczay i Bence Péterfi, 2018.) i *Chronica de gestis Hungarorum e codice picto saec. XIV* (sv. 9, ur. i prev. János M. Bak i László Veszprémy, 2018.). Sva su ona važnim izvorima i za poznavanje hrvatskoga srednjovjekovlja, a osobito dva sveska koja su u cijelosti, ili dijelom, potekla s hrvatskih srednjovjekovnih prostora, za koja je prof. János Bak inzistirao da se pronađu načini što brže pripreme, rada i objavljivanja. On je zapravo bio organizatorom i medijatorom koji je okupio vodeće stručnjake i prepustio im da urede i prevedu djelo Tome Arhiđakona *Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum* (sv. 4, ur. i prev. Olga Perić, Damir Karbić, Mirjana Matijević-Sokol i James Ross Sweeney, 2006.), a u zborniku hagiografskih tekstova *Vitae sanctorum aetatis conversionis Europae Centralis* da se objavi životopis sv. Gaudencija Osorskog (sv. 6, ur. i prev. Gábor Klaniczay, Cristian Gaşpar i Marina Miladinov, 2013.). U ostalim svescima serije objavljivani su srednjovjekovni narativni izvori Češke i Poljske.

Tijekom rada na te dvije serije izvora prof. János M. Bak kao mentor je vodio Damira Karbića, usmjeravajući ga na komparativne tekstove važne za temu njegove disertacije – o plemenitom rodu Šubića. Štoviše, prepustio mu je uređivanje prve opsežne i metodološki sjajno pripremljene studije Erika Fügedija na mađarskom jeziku. Studija je prevedena na engleski (Frank Schaer), za nju je napisao predgovor, a Damir Kar-

bić je, radeći na kritičkom aparatu, monografiju uredio i pripremio za tisak (*The Elefánthy. The Hungarian Nobleman and His Kindred*, 1998.). Sa mnom je pak i s kolegom iz Poljske Ryszardom Grzesikom priredio drugo dopunjeno izdanje priručnika srednjovjekovnih pripovjednih izvora (*Medieval Narrative Sources. A Chronological Guide*, 1999.). Rad na tom priručniku nastavio se i u nastupajućim desetljećima, pa mi je s prof. Jánosom Bakom 2013. izdavačka kuća Brepols objavila iz temelja prestrukturiran i s bibliografijom narativnih izvora zemalja Istočne Europe, Bliskoga istoka i sjeverne Afrike novi priručnik naslova *Chronicon: Medieval Narrative Sources. A Chronological Guide with Introductory Essays*. Uvodna poglavlja u tom izdanju zahvaljujući njegovu ugledu i nagovoru priredili su Patrick Geary, Hans-Werner Goetz, Courtney M. Booker, Stephanos Efthymiadis, István Perczel i Irma Karaulashvili, Niall Christie, Gábor Klaniczay, Norbert Kersken i Balázs Nagy. Nezadovoljan visokom cijenom knjige, jer nam je osnovna namjera bila objaviti priručnik dostupan studentima i mladim istraživačima, priručnik smo u suradnji s Justinom Lakeom iznova preuredili i objavili na mrežnim stranicama (uz podršku Josipa Banića, koji je imao potrebna informatička znanja) početkom ove godine pod naslovom *A Chronology of Medieval Historical Narratives*. Na sličan je način nudio suradnju na projektima i svim ostalim svojim doktorandima, prenoseći tako na njih svoje golemo iskustvo, znanje, vještine, ali i organizatorske kompetencije. Unatoč svim tim poslovima, uvijek bi nekako pronašao vremena i za zajednička (ne)formalna druženja. Rado se odazivao pozivima svojih bivših studenata i njihovih kolega koje nije poznao, primjerice da kao moderator vodi ili održi izlaganja i zajedno s njima analizira izvorno gradivo na medievističkim znanstvenim radionicama doktoranada u Rijeci i Zagrebu/Samoboru (2013. – 2019.) premda je već imao problema s hodanjem i narušenim zdravljem...

U posljednjih je pet godina bio vrlo aktivan tijekom osnivanja, ali i u radu mreže medievista Srednje Europe (MECERN – *Medieval Central European Network*). Potaknuo je i uspio privući brojne povjesničare temom dekonstruiranja romantičarskih historiografskih pogleda na srednjovjekovlje Srednje Europe. Poslane je radove s kolegama priredio i objavio u dva zbornika: *Manufacturing a Past for the Present: Forgery and Authenticity in Medievalist Texts and Objects in Nineteenth-Century Europe* kao urednik u suradnji s Patrickom J. Gearyjem i Gáborom Klaniczayem (2015.), a drugi kao suurednik Roberta Maiera, također izazovna naslova, *Mutual Images – Textbook Representations of Historical Neighbours in the East of Europe* (2017.). S Gézom Pálffyjem objavio je pak knjigu *Crown and Coronation in Hungary, 1000-1916 A.D.* Svoja je poglavlja u toj knjizi dovršio i završne ispravke u tekst unosio nekoliko tjedana prije smrti.

Kao profesor s redovnom satnicom predavanja, zadobivši po drugi put zvanje *professor emeritus*, povukao se sa Srednjoeuropskoga sveučilišta 2007. godine. To je simboličko drugo umirovljenje napokon ponukalo Američku akademiju medievista (Medieval Academy of America) da mu uruči prestižno priznanje – *CARA award for excellence in teaching*. Iako je dotad primio niz počasnih članstava i nagrada (1992. nagradu György Ránki Mađarskoga povijesnog društva, 1998. i 1999. počasna članstva

ruskoga i kanadskoga društva medievista, 2002. suradničko članstvo Kraljevskoga povijesnog društva Ujedinjenoga Kraljevstva), ovo ga je priznanje kao profesora najviše dirnulo, kao i zbornik pripremljen i objavljen povodom njegova 70. rođendana, naslova kojim su ga urednici Marcell Sebők i Balázs Nagy i preko šezdeset kolega i prijatelja svojim priložima na poetično-provokativan, ali istinit način predstavili svijetu – *The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways*. Isto je tako s radošću primio zbornik svojih tekstova koji su mu za 80. rođendan Balázs Nagy i Gábor Klaniczay uredili i objavili u uglednoj seriji *Variorum Collected Studies* izdavačke kuće Ashgate pod naslovom *Studying Medieval Rulers and Their Subjects. Central Europe and Beyond*. Doživio je i posebnu počast, osnutak zaklade *Janos M. Bak Research Fellowship on Medieval Central Europe*, koja je zahvaljujući donacijama njegovih bivših studenata, prijatelja i kolega počela s financijskim tromjesečnim potporama mladim istraživačima. Iako nasmrt bolestan i fizički onemoćao, smogao je snage da u ožujku 2020. bude na javnom predavanju prvoga dobitnika te stipendije organiziranom na Srednjoeuropskom sveučilištu u Budimpešti...

Moj oproštaj s prof. emer. Jánosom Mihályem Bakom završavam izrazom poštovanja koji sam mu uputio 3. veljače 2017. elektroničkom poštom nakon njegove nestrpljive reakcije tijekom našega rada na priručniku srednjovjekovnih pripovjednih izvora. Tada sam mu napisao: „You are my rock, my foundation! Without you, I would not be the person I am today”, na što je on odgovorio: „I always regarded you as one of my best friends and supporters”, dajući mi na znanje da razumije u kojoj sam mjeri tada bio preopterećen (ne)redovnim poslovima, pa nisam stizao ujednačenim ritmom raditi na našem projektu. No brzo je nakon toga i priupitao: „Do you think, you can start working on that in the near future – and keep in touch?” Takav je bio János Mihály Bak – uvijek posvećen poslu i prijateljima, s kojima je po svaku cijenu nastojao održavati neposredan i redovit kontakt. I zato „Neka vas Nebo utješi” (*Tenuhemin hašamajim*), svi prijatelji, poštovatelji i dragi članovi obitelji profesora Jánosa Mihályja Baka.

Ivan Jurković